ژینۆسایدی کورد

جەواد دانش پەژوو*

کۆمەڵکوژییەکان لە کوردستانی ڕۆژهەڵات، بە
دوو هۆی مەزهەبی و قەومی کراون و دەبێ
بە پێی «کۆنوانسیونی قەدەغە کردن و سزادانی
جینایەتی کۆمەڵکوژی» ڕێکخراوی نەتەوە
یەکگرتووەکان پێناسە بکردرێن و بەدواداچوونیان
بۆ بکرێ

بە ئاورێکی کورت لە مێژوو، بۆمان دەردەکەوێت کە کۆمەڵکوژی، بەدرێژایی مێژوو لە شوێنە جیاوازەکانی سەر گۆی زەوی، رووویداوە و رژیمە دیکتاتۆرەکان، لەلایەک بۆ پاراستنی دەسەلاتی خۆیان و لە لایکی دیکە بۆ لە ناو بردنی کۆمەڵانی خەلک، لە ژێر ناوی دین و نەتەوە، دەستیان داوەتە کوشتاری بە کۆمەڵ و لەو پێناوەدا دەیان میلیۆن کەس گیانان لەدەست داوە و مالیان بە تالان براوە.

شەڕی نێوان دین و ئایینە جیاوازەکان، وەک شەڕی مەسیحییەکان لە دژی موسولمانان، ناسراو بە شەڕی»سەلیبی«، سی سال شەڕی نێوان ئایینە جیاوازەکانی مەسیحی، کوشتاری یەهودییەکان بە دەست موسولمانەکان و ئالمانییەکان و، کۆمەلکووژیی ئەرمەنییەکان لە تورکیە، چەند وێنەیەکی دزێو لە کۆمەلکووژیی مێژوون. لە سەردەمی هاوچەرخیشدا دەتوانین ئاماژە بکەین بە کوشتاری بۆسنییەکان بە دەستی سێربییەکان لە سالانی نێوان ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۵، کە تییدا زیاتر لە دووسەد وپەنجا هەزار کەس گیانیان لەدەست دا. لە رواندا زیاتر لە هەشتسەد هەزار توتستی، تەنیا لە ماوەی چەند مانگدا لە سالی ۱۹۹۴ قەتلوعام کران و پێناچی ئەو کۆمەڵکوژیانە بەم زووانە کۆتاییان پێبێ.

لە دوای شەڕی دووهەمی جیهانی و سیاسەتی ولاتی ئالمانی نازی بۆ لەناو بردنی یەهودییەکان و هێرشی هێزەکانی ئالمان بۆ ولاتی لەهێستان و قەتلوعامی خەلک لە ولاتە ئوروپاییەکان، رێکخراوی نەتەوە یەکگرتۆوەکان لە سەر ئەساسی پێشنیاری رافائێل لێمکین(Raphael Lemkin)، یاسا ناسی لەهێستانی، بۆ بەرگری کردن لە کۆمەلکوژی و سزادانی جینایەتکاران، یەکەم جار لە دێسامبری ۱۹۴۶، بریارنامەی ژومار۹۶ی بۆ بە تاوان ناساندنی ژینۆساید لەئاستی نێونەتەوەییدا و دواجاریش لە۹ی دیسامبری ۱۹۴۸، کۆنوانسیونی «قەدەغە کردن و سزادانی جینایەتی کۆمەڵکوژی»ی پەسەند کرد. ئەو کۆنوانسیۆنە، لە رێکەوتی ۱۲ی ژانویەی ۱۹۵۱، کەوتە بواری جێبەجێ کردنەوە. بە پێی ئەو کۆنوانسیۆنە هەمو دەولەتانی ئەندام، چ لەکاتی ئاشتی و چ لەکاتی شەڕدا، کۆمەڵکوژی، وەک تاوانێکی نێونەتەوەیی چاو لێدەکەن و پێشگیری لێ دەکەن و تاوانباران بە سزا دەگەیەنن. هەروەها بریار درا کە ولاتانی ئەندام لە کۆنوانسیۆن، ئەو بریارە بۆ پەسەند کردن و جێبەجێ کردنی ببەنە شوینی بریاردانی ولاتەکانیان، کە بەداخەوە تا ئێستاش ئەم ئەرکە جێبەجێ نەکراوە.

بە پێی مادەی دووەمی کۆنوانسیۆن، کۆمەڵکوژی بە هەمو ئەو کردەوانەی خوارەوە دەگوترێ کە بە مەبەستی (نییەتی) لەناوبردنی بەشێک یا دەستەیەکی میللی، قەومی، نژادی یا مەزهەبی بێتە ئاراوە.

۱ کوشتنی ئەندامانی کۆمەڵێک.
۲ زیان پێگەیاندنی جیددی جەستەیی یا رووحی بە کۆمەڵێک.
۳ خستنە ژێر گوشار و پێکهێنانی ژیانێکی نالەبار بۆ کۆمەڵێک کە ببێتە هۆی لە ناو بردنی توانای جەستەییان بە شێوەیەکی گشتی یا بچوک.
۴ پێشگیری لە زاوزێ لە کۆمەڵێکدا.
۵ راگواستنی بە زۆری منالان لە کۆمەڵێک بۆ کۆمەڵێکی دیکە.

لەمەڕ کۆنوانسیۆن و ئەو پێنج خالەی سەرەوە کە «ژینۆساید» پێناسە دەکات، پێویستە ئاماژە بە چەند مەسەلە بکرێت:

یەکەم

پەسەند کردنی ئەو کۆنوانسیۆنە لە لایەن رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، یەکەم و گرینگترین هەنگاو لە پێناو پاراستنی مەوجودییەتی قەوم، نەتەوە و کەمایەتییە

مەزهەبییەکانە. هەر چەند ئەو کۆنوانسیۆنە و دادگای نێونەتەوەیی، دەگەڵ هێندێک گیرو گرفت بەرەوڕوویە، بەڵام ئەو دادگایە، توانیویەتی لەو ماوەیەدا هێندێک هەنگاوی زۆر گرینگ لە پێناو پاراستنی کەمە نەتەوە و مەزهەبەکان و هەروەها دادگایی کردن و بەسزا گەیاندنی جینایەتکاران هەڵێنێتەوە.

دوهەم

خاڵێکی گرینگی دیکە لەو پێوەندییەدا کە پێویستە ئاماژەی پێ بکرێ، مەسەلەی سزادانی جینایەتکاران لە ئاستی نێونەتەوییدایە. دەزانین کە زۆربەی کۆمەڵکوژییەکان، بەدەستی کاربەدەستان و دیکتاتۆرەکان جێبەجێ کراون و کۆمەڵانی خەڵک توانای بەربەرەکانی و موجازاتی جینایەتکارانیان، (کە لە ڕاستیدا هەمان دەسەڵاتدارەکانن) نییە و چاوەڕوانی سزادانی تاوانباران بە دەستی خۆیان دوور لە هەر چەشنە مەنتیق و لە ڕاستیدا پارادۆکسە. سەرەڕای ئەمانەش دەزگای قەزاییی ئەو وڵاتانە، نەتەنیا سەربەخۆ لە حکوومەت نین، بەڵکۆ بۆخۆیان بەشێکن لە حکوومەت و زۆر جار دەستی باڵایان لە قەتڵوعامی خەڵکدا بووە.

لەو پێوەندیەدا پێویستە لە سەر بابەتێکی دیکەش بوەستین. ئێمە دەزانین کە کوشتاری بەرفراوانی خەڵک، بە شێوەی جۆراوجۆر، لە سەرانسەری کوردستان و بە تایبەتی قەتڵوعامی گوندنشینەکان، لەباری تواناییەوە ناتوانێ کاری تاکە کەسی بێت. کەوابوو ئەو جۆرە کوشتارانە بە بێ هێزێکی بەرفراوانی نیزامی، ڕێکخراوەیی، ماڵی و ئینسانی بەتایبەتی سیاسی جێبەجێ ناکرێت. ئەو ڕاستییە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ڕێژیم لە تەواوییەتی خۆیدا لە پشتی ئەو کارەساتانەیە. کەوابوو چۆن دەکرێ ڕێژیم یان دەوڵەت کە خۆی عاملی ئەو قەتڵوعامانەیە خۆی دادگایی و محاکەمە بکات؟

سەرەڕای ئەوانەش، دەبێ ئاماژە بەو خاڵە لاوازەی ئەساسنامەی دادگای نێونەتەوەییی لاهەش بکرێ کە دادگا ناتوانێ کەسایەتیی یاسایی، بەڵکوو دەتوانێ تەنیا کەسایەتی حەقیقی دادگایی بکات. ئەوە بەو مانایە کە کەسانی وەک ڕەفسەنجانی کە لە پۆستی سەرۆکی کۆماری ئیسلامی ئێراندا، پلاندارێژەری تیرۆرەکان بووە، یا خەلخالی لە پۆستی حاکمی شەرع کە هەزاران لاوی ئێعدام کردووە، دەکرێ تەنیا وەک کەسایەتیی حەقیقی دادگایی بکرێن.

دادگایی کردن و سەرئەنجام سزادانی تاوانباران تەنیا کاتێک مومکینە کە حکومەت بە هەر هۆیەک برووخێ و تاوانباران بکەونە دەستی دەزگای سیستمی تازە پێکهاتووی قەزاییی بێ لایەن. بۆ وێنە دەکرێ ئاماژە بە دادگایی کردنی سەدام حوسێن، سەرۆک کۆماری پێشوی عێراق و حوسنی موبارەک، سەرۆک کۆماری پێشوی میسر بکرێ. بەڵام ڕادەی ڕووداوی لەم جۆرە لە ژومارەی قامکان تێناپەڕێ.

بەو هۆیەوە پێکهێنانی دادگای نێونەتەوەیی سزایی لە ساڵی ١٩٩٨دا، خاڵێکی زۆر گرینگ بوو. ئەو دادگایە توانی ٢٢ کەس لە ئاڵمانیە نازییەکان، بە تاوانی «جینایەتی شەڕ»سزا بدات و هەروەها سلۆبۆدان میلۆشۆویچ، سەرۆک کۆماری ئەوکاتی سێربستان، بکێشێتە دادگا. هەر لەو پێوەندییەدا دەسەڵاتدارانی سودان لە سەرەتای مانگی فوریەی ٢٠٢٠ ڕایانگەیاند

> **کۆمەڵکوژی تەنیا کوشتنی ڕاستەوخۆ نییە، بەڵکوو لەناو بردنی کۆمەڵێک خەڵک لە ژێر ناوی دین و قەوم، بە شێوەیەکی سیستماتیک و بە پێی پلان، بە شێوازی جۆراوجۆر و لە ماوەیکی دووردرێژدایە**

که عومەر حەســەن بەشیر، سەرۆک کۆماری پێشـــوی ئـــەو وڵاتـــە، ڕادەســـتی دادگای نێونەتەویی لاهە دەکەن.

سێهەم

بـــە پێی کۆنوانســـیۆن و ئەساســـنامەی ڕۆم بـــۆ تاوانی «ژینۆســـاید»، دەبـــێ تاوانباران بە مەبەســـتی لەناوبردنـــی کۆمەڵێـــک یا خود بەشـــێک لەو کۆمەڵـــە، خەڵکیـــان قەتڵوعام کردبێت. بە بێ ســـەلماندنی ئەو مەبەســـت و نییەتـــە، هیـــچ تاوانێک وە ک ژینۆســـاید پێناســـە ناکرێ و تاوانبـــاران، دەکرێ وەک تاوانباری شـــەڕ بناسرێن بەڵام نـــەوەک تاوانباری ژینۆســـاید. ئەگـــەر تاوانبـــاران، تەنانـــەت یەک کەســـیش بەمەبەســـتی لەناو بردنی کۆمەڵێک بکووژن، دەکرێ وەک ژینۆساید بناسرێ. کەواتوو بۆ پێناسە کردنی تاوانی «ژینۆساید»، نییەتی تاوانباران بۆ لەناو بردنـــی کۆمەڵێکی میللی، قەومی، نژادی یا مەزهەبی، یان بەشێک لەوان گرینگە.
پرســـیار ئەوەیـــە کە چۆن دەکرێ ئەو نییەتە بسەلمێندرێ؟ ڕاســـتییەکەی ئەوەیە کە کەس بە دڵخـــواز دان بەو تاوانـــەدا نانێت، چونکە ســـزای تاوانی «ژینۆســـاید»، زۆر لە ســـزای «جینایەتی شەڕ» قورسترە. بۆ سەلماندنی ئەو تاوانە پێویستە دادســـتان، پشت بە فاکتۆری جۆراوجۆری وەک ڕادە، چۆنیەتی و شـــوێنی کوشـــتار، کوشـــتاری خەڵکی بێ تاوان و بێ دیفاع، مێتودی کۆمەڵکوژییەکان و بەتایبەتی چەکـــی بەکار هێنراو و بەگشـــتی هەر جۆرە بەڵگەیەک کە دەتوانێ نیشانەی ژینۆساید بێ، ببەستێ. ئەوە ئەرکێکی زۆر گرینگ و قورسە کە بتوانرێ تاوانی ژینۆساید بە سەر تاوانباران بسلمێندرێ.

> دادگایی کردن و سەرئەنجام سزادانی تاوانباران تەنیا کاتێک مومکینە کە حکومەت بە هەر هۆیەک بڕووخێ و تاوانباران بکەونە دەستی دەزگای سیستمی تازە پێکهاتووی قەزاییی بێ لایەن

ئەگەر بمانهەوێ ئەو بابەتە لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی کوشـــتاری کورد لە باشووری کوردستان هەڵســـەنگێنین، دەکرێ ئاماژە بە چەند فاکتۆری گرینگ بکەین کە بە پشـــت بەســـتن بەوان، دەتوانین تاوانەکانی ڕێژیمی بەعـــس بەرامبـــەر بـــە کـــورد، وەک تاوانی «ژینۆساید» پێناسە بکەین. ئەو فاکتۆرانە نیشان دەدەن کە ڕێژیمی بەعس، بە پێی پلانێکی لە پێش دارێژراو، لە ماوەیەکی دوور و درێژ و بە شێوەیەکی سیســـتماتیک، بە مەبەستی لەناو بردنی نەتەوەی کورد لەو بەشەی کوردستان، خەڵکی قەتڵوعام کـــردووە. بۆ وێنە دەتوانین ئامـــاژە بە ڕفاندن و لەناو بردنی بارزانییەکانی تەمەن لە ١٢ ساڵ بـــەرەو ژوور لە ســـاڵی ١٩٨٣، کیمیابارانی گوندەکانی بالیسان و شـــێخ وەسان، خاپوور کردنی زیاترلە ١٧٠٠ گوند و هەروەها قەتڵوعامی زیاتر لە پێنج هەزار کـــەس لە شـــاری هەڵەبجە بە بۆمبارانی شیمیایی، بکەین.
قەتڵوعامـــی خەڵکی کورد بە مەبەســـتی لەنـــاو بردنیان، تەنیا بە عێراق نەوەستاوە و ئەو پرۆسەیە ساڵانێکی دوور ودرێژە لـــە لایـــەن حکومەتەکانی زاڵ بەسەر بە کوردستان، بە پلان و بە شێوەیەکی سیســـتماتیک و لـــە هەمـــوان گرینگتر بە مەبەســـتی لەناو بردنی ئەو کۆمەڵە(نەتەوەیە) جێبەجێ دەکرێ. باسی هەمووی ئەو پرۆسانە لە کوردســـتانی باکوور و ڕۆژئـــاوا لە تاقەتی ئەم وتارەدا نییە، بەڵام بە پێویســـتی دەزانم، زۆر بە کورتی ئامـــاژە بە چەند وێنەیەک لەو ڕووداوانە لە کوردســـتانی ڕۆژهەڵات بکەم کە دەتوانرێ لە چوارچێوەی تاوانی «ژینۆساید»دا، لێکدانەویـــان لەســـەر بکـــرێ. ئێعدامـــی بە کۆمەڵی لاوانی کورد بە دوای ســـەرکەوتنی شۆڕش لە ســـالی ١٣٥٧ی هەتاوی و لەوان

ئێعدامی دوو دەستەی ٥٩ و ٣٨ کەسی لە لاوانی کورد لە ساڵی ١٣٦٢لە شاری مەهاباد، قەتڵوعامی گوندنشینەکان، تیرۆری تاک و بە کۆمەڵ لە ناوخۆ و دەرەوی وڵات، کوشتن و ئێعدام، زیندانی کردن و شکەنجەی چالاکانی مەدەنی و ژینگە و هەروەها کوشتنی رۆژانەی کۆڵبەران تەنیا بەشێکن لە کوشتاری کورد.

چوارەم

خاڵی لاوازی ئەو کۆنوانسیۆنە ئەوەیە کە کۆی ئەو پێنج ماددەیە، تەنیا سەرنج دەداتە باری فیزیکییەوە و هیچ ئاماژەیەک بە بواری پاراستنی زمان و کولتوری نەتەوەکان ناکات و هەروەها کۆچی بە زۆرەملێ تەنیا بە مناڵان دەبەستێتەوە. پرسیارێکی کە لەو پێوەندییەدا دێتە گۆڕێ، ئەوەیە کە کۆچی بەزۆرەملێ بەشێک لە نەتەوەیەک وەک کورد کە زیاتر لە ١٢٠٠٠٠٠ کەسیان لە کاتی شەڕی نێوان سەفەوییەکان و عوسمانییەکان، بۆ ناوچەی خۆراسان گوێزراونەتەوە دەکەوێتەوە کام خانەوە؟ لە بابەت زمان و کولتوور کە لە راستیدا بەردی بناغەی هۆویەت و ناسنامەی گەلێکە و بە هۆی پەراوێز خستنیان لە لایەن رێژیمە دیکتاتۆرەکانەوە، بە ناوی دەوڵەت-میللەت یەکێکی دیکە لە کەموکورییەکانی ئەو کۆنوانسیۆنەیە و پێویستە سەرنجی تایبەتی پێ بدرێ.

کورد و کۆمەڵکوژی

خەڵکی کوردیش بەداخەوە بە درێژایی مێژوو لە لایەن دیکتاتۆرەکانەوە بە شێوەی جۆراوجۆر بەرەورووی کۆمەڵکوژی و کۆچی بەزۆر بووتەوە. لە کاتی شەڕی چالدێران لە ساڵی ١٥١٤، زیاتر لە یەک میلیۆن وسێ سەد هەزار کورد بۆ گۆڕینی دیمۆگرافیی ناوچەی کوردستان، بەرەو ناوچەی خۆراسان گوێزراونەتەوە و جێگایان بە ئازەرییەکان پڕ کراوەتەوە. کۆمەڵکوژیی کوردەکان لە ناوچەی درسیم بە دەستی حکومەتی تورک، بۆمبارانی شیمیایی حەلەبجە لە لایەن حیزبی بەعسەوە، رفاندن و بێ سەروشوێن کردنی نیزیک بە هەشت هەزار بارزانی و وێران کردنی هەزاران گوند، نموونەیەکی بچووکن لە نەهامەتییەکانی کورد و بە کۆمەڵکوژکردنیان. داعش لە رێکەوتی ٢٠١٤/٨/٣ هەم بە تاوانی کورد بوون و هەم بەتاوانی ئێزدی بوون، هێرشی کردە سەر ئێزدییەکان. هەر لە شەوی یەکەمی هێرشەکە، زیاتر لە ١٨٠٠ کەس کوژراون، ٤٠٠ کەس لە گوندی کوچو زیندەبەچاڵ کراون و زیاتر لە ٣٠٠٠ کچ، ژن و منداڵیان دەگەڵ خۆیان بردووە و وەک کۆیلە، هێرشی جینسیان کراوەتە سەر و فرۆشراون.

کۆمەڵکوژی لە رۆژهەڵاتی کوردستان

بە دوای سەرنەکەوتنی وتووێژەکان لە نێوان نوێنەرانی کورد و دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی و پاش فتوای خومەینی لە رێکەوتی ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨، هێرش کرایە سەر کوردستان و شەڕ دەستی پێکرد. دوو حەوتو دواتر بە فەرمانی خومەینی هێرش کرایە سەر ٤٠ گوندی کوردستانی سەر بە ناوچەکانی شنۆ، نەغەدە، مهاباد، ورمێ، پیرانشار و سنە. لەو هێرشانەدا بە پێی ئامارەکان ٣٠٤ کەس لە ژن و پیاو، منداڵ و پیر و پەککەوتە و تەنانەت کەمئەندامیش قەتڵوعام کراون. دەگەڵ ئەوەی کە بە پێی راپۆرتی نێردراوی خومەینی، مەهدی بەهادوران، تاوانباران ناسێندران و لە کەسانی سەر بە دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی بوون، هیچ بەدواداچوونێکی بۆ نەکرا و تاوانباران هیچ لێپرسینەوەیان لێ نەکرا و پێشنیارەکانی مەهدی بەهادوران بۆ بەسزا گەیاندنی تاوانباران و هێور کردنەوەی بارودۆخەکە لەبەرچاو نەگیران و پشتگوێ خران. لە کۆی ئەم هێرشانەدا جیا لەو ٤٠

گوندەی کە قەتڵوعامیان تێدا کراون، لەسەر یەک ٣١ گوندی دیکەش سووتێندراواو و وێران کراون.

لە پێوەندی دەگەڵ کۆمەڵکوژیی کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا پێویستە ئاماژە بە چەند مەسەلە بکرێ:

یەکەم

کۆمەڵکوژییەکان لە کوردستانی ڕۆژهەڵات، بە دوو هۆی مەزهەبی و قەومی کراون و دەبێ بە پێی «کۆنوانسیونی قەدەغە کردن و سزادانی جینایەتی کۆمەڵکوژی» ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان پێناسە بکردرێن و بەدواداچوونیان بۆ بکرێ.

دووهەم

بە پێی پێناسەی کۆمەڵکوژی لە مادەی دووهەمی «کۆنوانسیونی قەدەغە کردن و سزادانی جینایەتی کۆمەڵکوژی»، کۆمەڵکوژی تەنیا کوشتنی ڕاستەوخۆ نییە، بەڵکوو لەناو بردنی کۆمەڵێک خەڵک لە ژێر ناوی دین و قەوم ،بە شێوەیەکی سیستماتیک و بە پێی پلان، بە شێوازی جۆراوجۆر و لە ماوەیکی دووروودرێژدایە. بەو هەڵسەنگاندنە، لەناو بردنی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە دەسپێکی دامەزرانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە تا ئێستا بە شێوەکانی قەلاچۆ کردنی گوندەکان، کوشتاری گوندنشینەکان، تیرۆر و ئیعدام کردنی لاوانی کورد، کوشتنی کۆڵبەران و هەروەها کوشتنی چالاکانی مەدەنی، دەکەوێتە خانەی کۆمەڵکوژییەوە وهەر لەو چوارچێوەدا دەبێ بەدواچونی یاسایی بۆ بکرێ.

هەر لەو پێوەندیەدا بە پێویستی دەزانم ئامارێکی کورت بخەمە بەر چاوی خوێنەران: لە سەرەتای ساڵی ١٣٥٧ـەوە تا ئێستا، ٢٤٨٥ لاوی کورد بە دەستی کۆماری ئیسلامی ئیعدام و تیرۆر کراون، لە وانە ١٤٨ کەسیان ژن و ٦٠ کەسیان ژێری ١٨ ساڵ بوون.

هەر لەو ماوەیەدا، لەسەر یەک ٥٦٩ کەس تیرۆر کراون و لەوانە بەداخەوە ٤٤٨ کەسیان گیانیان لەدەست داوە. بەشی زۆری تیرۆرەکان واتا ٢٨٧ کەس لە کوردستانی باشور تیرۆر کراون.

سێیهەم

بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییە کە قەتڵوعامی گوندنشینەکان لە ناوچەکانی هاوسنووری ناوچە ئازەرینشینەکانی وەکوو مهاباد، نەغدە، شنۆ و ورمێ ڕوویانداوە، پێویستە ئاگاداری پلانی حکومەتی ئیسلامیی ئێران، بۆ ئاژاوەنانەوە لە نێوان دوو نەتەوەی کورد و ئازەری بین و زۆر بە وردبینانە، پلانی دەوڵەت لەو پێناوەدا پووچەڵ کەینەوە.

*. دوکتۆرای زانستی پەروەردە

پەراوێز

[١]. ئیعدامی بەکۆمەڵ لە زۆربەی شارەکانی کوردستان وەکوو سەقز، سنە، پاوە، مەریوان، بۆکان و مهاباد ڕوویان داوە. باسی ئەو دوو ئیعدامە بە کۆمەڵانەی مهاباد تەنیا بە هۆی ڕادەی زۆری ئێعدامکراوەکان لە کاتێکی کورتدا بۆە.

سەرچاوەکان

[١]. عزیزی، ستار: حمایت از موجودیت اقلیتها در پرتو مجازات مرتکبان ژینوساید در رویه قضائی بین المللی، ص ١٢٩.

[٢]. نوریزاده (سام. آ). کنوانسیون منع و مجازات کشتار دستەجمعی (قتل عام).

[٣]. ژینۆساید لە عێراقدا. پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد. وە رگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: محمد ساڵح تۆفیق، سلێمانی ٢٠٠٤، صفحە ٥٢.

[۴]. سنندجی، سعید: به سادگی همه نسل کشی‌ها. وب سایت ایران گلوبال. گروه اینترنتی فرهنگ و گفتگو. http://www. iranglobal. info

[۵]. بهادران، مهدی ۵۸/۶/۲۴، کیهان ۱۳۵۸/۶/۲۶.

[۶]. محمد ابراهیمی: اساسنامه دیوان کیفری بین المللی، اساسنامه رم.

[٧]. سعید ک الف: عناصر ژنوساید و توسعه مفهوم عدالت کیفری بین المللی.